

MÜNÂZARÂT SEMPOZYUMU: 1
**MİLLİYET FİKRİ VE
KÜRT MESELESİ**

6 - 8 Nisan 2012 Mardin

MÜNÂZARÂT'TAKİ "ÖZGÜRLÜK" ANALİZİ VE KÜRTLER¹

Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK
Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

İstanbul'da, 1911 (h. 1329) tarihinde basılan; "Azametli bahtsız bir kıtanın, şanlı talî'siz bir devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi" veya Bedüzzaman'ın "Münâzarât"ı olan eserin kapağında şu not yer almaktaydı: "Şu kitap mütebâyin insanlara, mütenâfi üsluplarda, mütegâyir hakikatlara dâir, mütehâlif vakitlerde söylendiğinden, ona temâşa eden zât yamalamak için, bir elinde iplik, öbür elinde müsâmaha, bir gözüne rıza, öbür gözüne dikkat gözlüğü takarsa alsın ve illa..."²

Notta belirtildiği üzere *Münâzarât* adlı eserde, değişik üsluplarda, çeşitli boyutlarıyla pek çok mesele ele alınmıştır. Bunların hepsine temas etmenin bir sempozyum bildirisi sınırları içinde mümkün olmadığı açıktır. Biz bildirimizde Üstad Bedüzzaman (v. 1876/1960)'ın hürriyet tarifini; ve özelde bireyin, genelde toplumun nasıl özgürleşeceğine dair yapmış olduğu analizi ele almaya çalışacağız. Bedüzzaman'ın sunmuş olduğu hürriyet ve özgürlük reçetesi, evrensel bir bakış açısıyla bütün dünyaya seslendiği gibi; özelde Türkiye için ve *Münâzarât*'ın ortaya çıktığı coğrafyada yaşamakta olan Kürtler için ayrı bir anlam taşımaktadır. Nitekim Bedüzzaman,

¹ Dicle Üni. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

² Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bedüzzaman Saîd Nursî*, s. 142.

Müslüman Kürt halkı içinden çıkan, uzun yıllar “Kürdî” lakabını kullanan,³ Kürt toplumunu fevkalade iyi tanıyan ve onların sosyal psikolojisi yanında bireysel psikolojilerini de göz önünde tutarak konuşan bir şahsiyettir.

Bedîüzzaman özellikle “Eski Said” döneminde telif etmiş olduğu bu ve benzeri eserlerinin sadece Kürtleri ilgilendirmediğini, *Münâzarât*’ın başındaki İfade-i Meram kısmında; “*Şu eserlerden her birisi Kürt olduğu gibi, aynı halde Türk, aynı vakitte Arap’tır. Güya her bir eser, Arap abasını iktisâ ve Türk pantolonu giymiş külâhlı bir Kürt’tür.*”⁴ diyerek özetler. O’nun önemli mesajlar içeren bu tarifinden, Orta Doğu’nun bu üç önemli etnik unsurunun şahsında, tüm İslam âlemi ve daha büyük ölçekte bütün yeryüzü halkları da hissedardır.

Yani Bedîüzzaman’ın *Münâzarât*’ı, tam bir asır önce, onu mütâlaa eden herkesi, kendi enfüsî *Münâzarât*ına doğru yürümeye teşvik eden ve cesaret aşıl原因 bir rûh olarak ortaya çıkmıştır.

Kürt aşiretlerle yaptığı soru-cevap tarzındaki sohbetlerde, onlara meşrûtiyet ve hürriyet-i şer’î’nin güzelliklerini anlatıp müjdeleyen Bedîüzzaman’a; Hizanlı Şeyh Selim’in (v. 1335/ 1917) yazmış olduğu⁵ beyt örnek gösterilerek; “*Şu sena ettiğin hürriyet hakkında denilmiştir: حُرِّيَّةٌ خَرَّبَتْ بِالنَّارِ لَأَتَهَا مَخْصَصٌ بِالْكَفَّارِ Hürriyet cehenneme layıktır. Çünkü o kâfirlere mahsustur.*”⁶ şeklinde, itirazla karışık bir sual yöneltilir.

Bedîüzzaman cevabında bu beyti doğru bulmadığını belirterek, “*O bîçare şâir, hürriyeti Bolşevizm mesleği ve ibâhe mezhebi zannetmiş. Hâşâ! Belki insana karşı hürriyet, Allah’a karşı ubudiyeti intaç eder.*”⁷ şeklinde bir değerlendirme yapar. “*Hem de, yirmi senelik İslâmiyet’in bir fedaisi de demiştir: حُرِّيَّةٌ عَظِيمَةٌ الرَّحْمَنِ إِذْ أَتَاهَا خَاصَّةٌ الْإِيمَانِ Hürriyet Rahman’ın*

³ Bedîüzzaman, 1907’de İstanbul’a gittiği zaman ünvanını “Kürdî” olarak ilan etmiş ve 1926’ya kadar bu ünvanı kullanmıştır. (Bkz. Badıllı, Abdülkadir, *Mufasssal Tarihçe-i Hayat*, s. 166-175.)

⁴ Nursî, *Âsâr-ı Bediyye*, s. 491.

⁵ Bkz. Badıllı, *Mufasssal Tarihçe*, s. 222.

⁶ Nursî, *Münâzarât*, s. 22.

⁷ Nursî, *Münâzarât*, s. 22.

atiyyesi, ikramıdır. Nitekim o, imanın (sonucu ve) hassesidir.”⁸ diyerek, muhatap olduğu Kürt aşiretlere imân ve İslam’ı ön plana çıkaran yeni bir hürriyet tarifi sunar. Çünkü O’na göre, “Kürtlerin asıl ve ne-sepleri ne olursa olsun, İslam’dan iftiraka vicdan-ı milliyeleri asla müsait değildir.”⁹

Bireysel, Toplumsal ve Küresel Özgürlüğe Giden Yol

Bedüzzaman “imanın hassası” diyerek tarif ettiği hürriyete; hem bireysel hem de toplumsal özgürlüğün temel kodlarını kapsayacak şekilde bir izah getirmiştir: “Râbîta-i iman ile Sultan-ı Kâinat’a hizmetkâr olan adam, başkasına tezellül ile tenezzül etmeye ve başkasının tahakküm ve istibdadı altına girmeye, o adamın izzet ve şehamet-i imaniyesi bırakmadığı gibi; başkasının hürriyet ve hukukuna tecavüz etmeyi dahi o adamın şefkat-i imaniyesi bırakmaz. Evet bir padişahın doğru bir hizmetkârı, bir çobanın tahakkümüne tezellül etmez. Bir biçareye tahakkümüne dahi, o hizmetkâr tenezzül etmez. Demek iman ne kadar mükemmel olursa, o derece hürriyet parlar. İşte Asr-ı Saadet...”¹⁰

Sadece Allah’a, Kâinat’ın tek sahibi ve mutasarrıfı olan Allah’a kul olan bir kimse; imanının izzeti gereği, akla hayale gelebilecek bütün kulluk ihtimallerini bertaraf edecektir. Örneğin başka bir insana, dünyaya, paraya, makama, şehvete, şöhrete, kendi nefsi-ne, hevasından gelen gayr-ı meşrû’ arzu ve isteklerine kul olmayacak özgürleşecektir. Yani Gerçek özgürlük sadece Allah’a kul olmaktır. Çünkü Allah’a hakkıyla kul olmak, O’nun dışındaki bâtil mâbudların mâbudiyetlerini reddetmekle mümkün olabilir. Kâmil bir imanı kazanan fert, amellerini başka insanlara değil sadece Allah’a beğendirmeye çalışacak; ihtiyacını fâni mahlûkata değil O’na arz edecek; dünyanın fani olduğunu idrâk edip mülkün umûmen O’nun olduğunu bilecek, hakkıyla hür olacaktır. Nitekim aynı mahiyetteki bir ifadede; “Asıl mü’min, hakkıyla hürdür. Sâni’-i Âlem’e abd ve hizmetkâr olan, halka tezellüle tenezzül etmemek gerektir.

⁸ Nursî, Münâzarât, s. 23.

⁹ Nursî, Âsâr-ı Bedüyye, s. 765.

¹⁰ Nursî, Münâzarât, s. 23.

Demek ne kadar imana kuvvet verilse, hürriyet de o kadar kuvvet bulur."¹¹ denmektedir.

Konumuz bağlamında adeta bir özgürlük manifestosu olan 20. Mektup'ta bu hakikat; *"Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temellük edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı Kâinat birdir, her şeyin anahtarı O'nun yanında, her şeyin dizgini O'nun elindedir; her şey O'nun emriyle halledilir. O'nu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun.*"¹² cümleleriyle özetlenir.

Allah'a kul olduğunun şuuruyla yaşayan fert, aynı şekilde imanından gelen şefkat ve merhametle başka kimselerin hürriyet ve hukuklarını da çiğnemeyecektir. Kendinden daha güçlü olanların baskı ve tahakkümü altına girmediği gibi, kendinden güçsüzleri ve zayıfları da tahakküm altına almaya çalışmayacaktır. Bedüzzaman aşiretlere verdiği derste bunu; *"Sizde olanı yarı hürriyettir. Diğer yarısı da başkasının hürriyetini bozmamaktır.*"¹³ cümlesiyle formülize etmiştir. Yani kişinin özgürlüğü, başka kimselerin özgürlüğü ile sınırlıdır. İnsanlar ile birlikte, hayvanları, bitkileri hatta cansızları bile buradaki "Başka kimseler" tarifinin içinde değerlendirmek mümkündür. Örneğin bir insan zevk için hayvanları öldürme, ağaçları kesme veya denizleri kirletme hakkına sahip değildir. Bu açıdan baktığımız zaman, özgürlüğün bir yönü birey, bir yönü de toplumla ilgili iken hayvan, bitki hatta cansızları bile ilgilendiren yönlerinin bulunduğu görülmektedir.

Kişinin, kendi nefsi de dâhil olmak üzere, Allah'tan başka kimseye kulluk etmeyip boyun eğmemesi, bireysel hürriyetinin gereğidir. Vecîz bir ifadede bu hakikat; *"Ey insan! Kur'anın desatirindendir ki, Cenab-ı Hakk'ın masivasından hiçbir şeyi ona taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme*"¹⁴ denir. Bu ifadenin, *"Hem sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlûkat, mabu-*

¹¹ Nursî, Hutbe-i Şamiye, s. 97.

¹² Nursî, Mektubat, s. 224.

¹³ Nursî, Münâzarât, s. 22.

¹⁴ Nursî, Mesnevî-i Nuriye, s. 150.

diyetten uzaklık noktasında müsavi oldukları gibi, mahlukiyet nisbetinde de birdirler.”¹⁵ şeklinde olan devamı ise, adeta toplumsal hürriyete bakmaktadır. Nitekim bir kimsenin başka bir kimseyi tahakküm altına almaması ve ezmemesi de toplumsal hürriyetin olmazsa olmaz şartıdır.

Ayrıca, “Hürriyetin şe’ni odur ki: Ne nefsine ne de gayriye zararı dokunmasın”.¹⁶ Kişi kendi hayatında özgür olmakla birlikte, fiillerini başkasının hak, hukuk ve özgürlüğüne tecavüz etmeyecek şekilde sınırlamak zorundadır. Aksi halde ictimâî hürriyet ortadan kalkar ve anarşi çıkmış olur. Buna binâen, sınır tanımayan hürriyet anlayışı, yani “hürriyet-i mutlak”, Bedüzzaman’a göre, “vahşet-i mutlaka-
dır, belki hayvanlıktır.”¹⁷

Diğer bir açıdan ise “hürriyet-i mutlak”, nefis-i emmarenin esareti altına girmek ve dolayısıyla özgürlüğü kaybetmektir. Bu durum ise, “Bazı sefih ve lâübaliler hür yaşamak istemediklerinden, nefis-i emmarenin esaret-i rezilesi altına girmek istiyorlar”¹⁸ ifadesinde belirtildiği gibi, ancak sefih (akılsız, gayr-ı meşrû eğlencelere düşkün, günahkâr) ve lâübalilere (saygısız, sorumsuz, umursamaz) mahsus olabilir. Bu nedenle; “Tahdid-i hürriyet dahi, insaniyet nokta-i nazarından zarurîdir.”¹⁹

Bu durum ferdî açıdan böyle olduğu gibi, devlet yönetimleri açısından da böyledir. Hürriyet, sefahet, lezaiz-i nâmesrue, israfat, tecavüzat ve heva-i nefse uymak açısından serbestiyet olarak anlaşılır ve uygulanırsa; belki bir padişahın esaretinden çıkılır fakat alçakların istibdadı ve esaret-i rezilesinin altına girilmiş olur.²⁰

“Her şeyin bir râfızîsi var. Hürriyetin râfızîsi de süfehâdır”²¹ ifadesiyle dikkatlerimizi çeken Bedüzzaman, Komünizmle yönetilen Çin

¹⁵ Nursî, *Mesnevî-i Nuriye*, s. 150.

¹⁶ Nursî, *Münâzarât*, s. 20.

¹⁷ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 97.

¹⁸ Nursî, *a. g. e.* s. 97.

¹⁹ Nursî, *a. g. e.*, s. 97.

²⁰ Bkz. Nursî, *Divan-ı Harb-i Örfî*, s. 69

²¹ Nursî, *Münâzarât*, s. 21.

Halk Cumhuriyeti'ni örnek vererek; "Çin ifrat edip komünist oldu."²² der ve hürriyet konusunda da dengeyi bozmamanın gerektiğine işaret eder.

Bedüzzaman'ın bu noktada, bir yandan teknoloji ve medeniyette dünya devi olurken öte yandan inanç ve kültürünü kaybetmeyen Japonya'yı örnek olarak göstermesi de dikkat çekicidir: "Kesb-i medeniyette Japonlara iktida bize lâzımdır ki; onlar Avrupa'dan mehasin-i medeniyeti almakla beraber, her kavmin mâye-i bekası olan âdât-ı milliyelerini muhafaza ettiler. Bizim âdât-ı milliyemiz İslâmiyet'te neşv ü nema bulduğu için iki cihetle sarılmak zarurîdir."²³

Toplumsal Özgürlüğün Teminatı: Şer'î Hükümler

Bedüzzaman'ın, "Hürriyet budur ki: Kanun-u adâlet ve te'dibden başka hiç kimse kimseye tahakküm etmesin. Herkesin hukuku mahfûz kalsın, herkes harekât-ı meşrûasında şâhâne serbest olsun.

لَا يَجْعَلُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ (Allah'ın haricinde, bazılarınız bazılarınızı tanrı edinmesin) nehyinin sırrına mazhar olsun."²⁴ şeklindeki ifadesinden, toplumun düzenini bozanlar için te'dip edici yaptırımların gerektiği ve bu yaptırımların da hürriyetin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin sınırsız özgürlük adına, hırsızlık yapanlara gerekli ceza verilmediği takdirde; hırsızlar vahşet-i mutlaka ile özdeş bir hürriyeti yaşarken, bütün toplumun mülkiyet edinme hakkı ve hürriyeti zarara uğramış olur. Bu nedenle hürriyet ve serbestiyet, meşrû fiil ve hareketler için geçerli olmalıdır. Dolayısıyla; "Tahdid-i hürriyet

²² Nursî, Münâzarât, s. 27.

²³ Nursî, Divan-ı Harb-i Örfî, s. 72.

²⁴ Nursî, Münâzarât, s. 21. (Bedüzzaman'ın nehiy hükmü olarak nitelendirdiği Arapça ifade, mâna itibariyle, Âl-i İmran, 3/64:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يُلْحَدَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَنْتَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ج de ki: "Ey Kitap Ehli, bizimle sizin aranızda müşterek (olan) bir kelimeye (tevhide) gelin. Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp bir kısmımız (diğer) bir kısmımızı Rabler edinmeyelim. Eğer yine yüz çevirirlerse, deyin ki: Şahid olun, biz gerçekten Müslümanlarız" ayetine binaen kullanılmış olabilir.)

dahi, insaniyet nokta-i nazarından zarurîdir."²⁵ "Elhasıl: Şeriat dairesinden hariç olan hürriyet, ya istibdad veya esaret-i nefis veya canavarcasına hayvanlık veya vahşettir."²⁶

Bedüzzaman *Hutbe-i Şamiye* adlı eserinde, toplumsal düzenin sağlanması açısından şer'î hükümlerin zarûrî olarak hayata geçirilmesi gerektiğini izah eder ve üstte de değindiğimiz hırsızlık suçu ile ilgili enteresan bir temsil anlatır:

Evet millet-i İslâmiyenin sebep-i saadeti, yalnız ve yalnız hakaik-i İslâmiye ile olabilir. Ve hayat-ı içtimaiyesi ve saadet-i dünyeviyesi şeriat-ı İslâmiye ile olabilir. Yoksa adalet mahvolur. Emniyet zâr ü zeber olur. Ahlâksızlık, pis hasletler galebe eder. İş yalancıların, dalkavukların elinde kalır. Size bu hakikati isbat edecek binler hüccetten bir küçük numune olarak bu hikâyeyi nazar-ı dikkatinize gösteriyorum:

Bir zaman bir adam, bir sahrada, bedeviler içinde ehl-i hakikat bir zâtın evine misafir olur. Bakıyor ki, onlar mallarının muhafazasına ehemmiyet vermiyorlar. Hattâ ev sahibi, evinin köşesinde paraları oralarda açıkta bırakmış.

Misafir, hane sahibine dedi: "Hırsızlıktan korkmuyor musunuz, böyle malınızı köşeye atmışsınız?"

Hane sahibi dedi: "Bizde hırsızlık olmaz."

Misafir dedi: "Biz paralarımızı kasalarımıza koyduğumuz ve kitlediğimiz halde çok defalar hırsızlık oluyor."²⁷

Hane sahibi demiş: "Biz emr-i İlahî namına ve adalet-i şer'îye hesabına hırsızın elini kesiyoruz."

Misafir dedi: "Öyle ise çoğunuzun bir eli olmamak lâzım gelir."

Hane sahibi dedi: "Ben elli yaşıma girdim, bütün ömrümde bir tek el kesildiğini gördüm."

²⁵ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 97.

²⁶ Nursî, *a. g. e.*, s. 97.

²⁷ Nursî, *a. g. e.*, s. 75.

Misafir taaccüb etti, dedi ki: "Memleketimizde her gün elli adamı hırsızlık ettikleri için hapse sokuyoruz. Sizin buradaki adaletinizin yüzde biri kadar tesiri olmuyor."

Hane sahibi dedi: "Siz büyük bir hakikatten ve acib ve kuvvetli bir sırdan gaflet etmişsiniz, terk etmişsiniz. Onun için adaletin hakikatini kaybediyorsunuz. Maslahat-ı beşeriye yerine adalet perdesi altında garazlar, zalimane ve tarafgirane cereyanlar müdahale eder, hükümlerin tesirini kırar. O hakikatin sırrı budur: Bizde bir hırsız elini başkasının malına uzattığı dakikada hadd-i şer'inin icrasını tahattur eder. Arş-ı İlahîden nâzil olan emir hatırına gelir. İmanın hâssası ile, kalbin kulağı ile, kelâm-ı ezelîden gelen ve "hırsız elinin i' damına" hükmeden

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا²⁸ âyetini hissedip işitir gibi iman ve itikad-ı heyecana ve hissiyat-ı ulviyesi harekete gelir. Ruhun etrafından, vicdanın derin yerlerinden, o sirkat meyelanına hücum gibi bir halet-i ruhiye hâsıl olur. Nefis ve hevesten gelen meyelan parçalanır, çekilir. Git gide o meyelan bütün bütün kesilir. Çünkü yalnız vehim ve fikir değil, belki manevî kuvveleri -akıl, kalb ve vicdan- birden o hisse, o hevese hücum eder. Hadd-i şer'îyi tahattur ile ulvî zecr ve vicdanî bir yasakçı o hissin karşısına çıkar, susturur.²⁹

Evet iman kalbde, kafada daimî bir manevî yasakçı bıraktığından fena meyelanlar histen, nefisten çıktıkça "yasaktır" der, tard eder kaçırr.

Evet insanın fiilleri kalbin, hissin temayülatından çıkar. O temayülat, ruhun ihtisasatından ve ihtiyacatından gelir. Ruh ise, iman nuru ile harekete gelir. Hayır ise yapar, şer ise kendini çekmeğe çalışır. Daha kör hisler onu yanlış yola sevk edip mağlub etmez.³⁰

Elhasıl: Had ve ceza, emr-i İlahî ve adalet-i Rabbaniye namına icra edildiği vakit hem ruh, hem akıl, hem vicdan, hem insaniyetin mahiyetindeki latifeleri müteessir ve alâkadar olurlar. İşte bu mana içindir ki, elli senede bir ceza, sizin her gün müteaddid hapsinizden

²⁸ Mâide, 5/38: Hırsızlık yapan erkek ve kadının elini kesiniz...

²⁹ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 76.

³⁰ A. g. e., s. 77.

ziyade bize faide veriyor. Sizin adalet namı altındaki cezalarınız, yalnız vehminizi müteessir eder. Çünkü biriniz hırsızlığa niyet ettiği vakit millet, vatan maslahatı ve menfaati hesabına cezaya çarpılmak vehmi gelir. Yahut insanlar eğer bilseler ona fena nazarla bakarlar. Eğer aleyhinde tebeyyün etse, hükûmet de onu hapsetmek ihtimali hatırına geliyor. O vakit yalnız kuvve-i vâhimesi cüz'î bir teessür hisseder. Hâlbuki nefis ve hissinden çıkan -hususan ihtiyacı da varsakuvvetli bir meyelan galebe eder. Daha o fenalıktan vazgeçmek için o cezanız fayda vermiyor. Hem de emr-i İlahî ile olmadığından o cezalar da adalet değil. Abdestsiz, kıblesiz namaz kılmak gibi battal olur, bozulur. Demek hakikî adalet ve tesirli ceza odur ki: Allah'ın emri namıyla olsun. Yoksa tesiri yüzden bire iner.³¹

İşte bu cüz'î sirkat mes'elesine sair küllî ve şümullü ahkâm-ı İlahiye kıyas edilsin. Tâ anlaşılsın ki: Saadet-i beşeriye dünyada adalet ile olabilir. Adalet ise doğrudan doğruya *Kur'an*'ın gösterdiği yol ile olabilir...³²

Aynı şekilde, işlenen suçlara verilen cezaların haricindeki şer'î hükümler de aynı zamanda toplumsal düzenin bozulmasını önleyici birer tedbir hükmündedir. Bedüzzaman'ın Mu'cizât-ı Kur'âniye risalesinde verdiği üç örnekle bu bölümü noktalayalım:

"*Kur'an*'ın düsturları, kanunları, ezelden geldiğinden ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir. Daima gençtir, kuvvetlidir. Meselâ: Medeniyetin bütün cem'iyat-ı hayriyeleri ile, bütün cebbarane şedid inzibat ve nizamatlarıyla, bütün ahlâkî terbiyegâhlarıyla, *Kur'an*-ı Hakîm'in iki mes'elesine karşı muaraza edemeyip mağlub düşmüşlerdir. Meselâ: *Kur'an*'ın bu galebe-i i'cazânesini bir mukaddeme ile beyan edeceğiz. Şöyle ki: "İşaratü'l-İ'caz" da isbat edildiği gibi; bütün ihtilalat-ı beşeriyenin madeni bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi bir kelimedir. Birinci kelime: "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne." İkinci kelime: "Sen çalış, ben yiyeyim."

³¹ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 78.

³² A. g. e., s. 79.

Evet hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yani zenginler ve fakirler, müvazeneleriyle rahatla yaşarlar. O müvazenenin esası ise: Havas tabakasında merhamet ve şefkat, aşağısında hürmet ve itaattir. Şimdi birinci kelime, havas tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevk etmiştir. İkinci kelime, avamı kine, hasede, mübarezeye sevk edip rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda sa'y, sermaye ile mübareze neticesi herkesçe malûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi. İşte medeniyet, bütün cem'iyat-ı hayriye ile ve ahlâkî mektepleriyle ve şedid inzibat ve nizamatiyla, beşerin o iki tabakasını musalaha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müdhiş yarasını tedavi edememiştir. Kur'an, birinci kelimeyi esasından "vücub-u zekât" ile kal'eder, tedavi eder. İkinci kelimenin esasını "hurmet-i riba" ile kal'edip tedavi eder. Evet, âyet-i Kur'anîye âlem kapısında durup ribaya yasaktır der. "Kavga kapısını kapamak için banka kapısını kapayınız" diyerek insanlara ferman eder. Şakirdlerine "Girmeyiniz" emreder.

"İkinci Esas: Medeniyet, taaddüd-ü ezvacı kabul etmiyor. Kur'an'ın o hükmünü kendine muhalif, hikmet ve maslahat-ı beşeriyeye münafi telakki eder. Evet eğer izdivacdaki hikmet, yalnız kaza-yı şehvet olsa, taaddüd bilakis olmalı. Halbuki, hattâ bütün hayvanatın şehadetiyle ve izdivac eden nebatatın tasdikiyle sabittir ki; izdivacın hikmeti ve gayesi, tenasüldür. Kaza-yı şehvet lezzeti ise, o vazifeyi gördürmek için rahmet tarafından verilen bir ücret-i cüz'iyedir. Madem hikmeten, hakikaten, izdivac nesil içindir, nev'in bekası içindir. Elbette, bir senede yalnız bir defa tevellüde kabil ve ayın yalnız yarısında kabil-i telakkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekseri vakitte tâ yüz seneye kadar kabil-i telkîh bir erkeğe kâfi gelmediğinden, medeniyet pek çok fahişehaneleri kabul etmeye mecburdur.

"Üçüncü Esas: Muhakemesiz medeniyet, Kur'an kadına sülûs verdiği için âyeti tenkid eder. Hâlbuki hayat-ı içtimaiyede ekser ahkâm, ekseriyet itibariyle olduğundan; ekseriyet itibariyle bir kadın, kendini himaye edecek birisini bulur. Erkek ise, ona yük olacak ve nafakasını ona bırakacak birisiyle teşrik-i mesaî etmeye mecbur olur. İşte bu surette bir kadın, pederinden yarısını alsa, kocası noksanîyetini temin eder. Erkek, pederinden iki parça alsa, bir parçasını tezevvüc ettiği kadının idaresine verecek;

kız kardeşine müsavî gelir. İşte adalet-i Kur'anîye böyle iktiza eder, böyle hükmetmiştir."³³

Allah'a İmanın Getirdiği Kardeşliğin Boyutları

Bedüzzaman Münâzarât' ta tarif ettiği ideal hürriyetin, gerek ferdî gerek toplumsal boyutlarının bir arada ve eksiksiz bir şekilde vücut bulması için, Allah'a olan bağlılık ve irtibatı zarûrî görmektedir. Bu irtibatı sağlayanlar, "Rabîta-i iman ile Sultan-ı Kâinat'a hizmetkâr olan"³⁴ kimselerdir. O'na göre, Allah ile olan rabîta ve bağlılık insanı, özelde bütün din kardeşleriyle, daha sonra aynı ülkede yaşayan başka dinlere mensup insanlarla, sonra yeryüzünde yaşayan bütün insanlarla, hatta evrensel boyutta yıldızdan zerreye, hayvandan bitkiye bütün varlık âlemiyle kardeş yapmaktadır. Bedüzzaman'ın değişik eserlerinde bunun birçok örneğini görmekteyiz.

a. Özelde Müslümanlar, Yani Tevhit Ehli Kardeşler

Müslümanların ayrılığa düşmeyerek daima kardeşlik üzere bir irtibatla yaşamaları gerekmektedir. Çünkü: "Tevhid-i imanî, elbette tevhid-i kulûbü ister. Ve vahdet-i itikad dahi, vahdet-i içtimaiyeyi iktiza eder."³⁵ Bunu gerektiren yüzlerce sebep vardır.

Tevhid ehli olan Müslümanların mabeyninde, uhuvveti ve itti-hadı emreden yüzer esaslı rabîta-i kudsiye vardır, bu sebeple ayrılığa ve parçalanmaya götüren cüz'î mes'eleleri bırakmak elzemdir.³⁶ Çünkü Müslümanların Hâlıkı bir, Mâlikî bir, Mabudu bir, Râzıkı bir, Peygamberî bir, dinî bir, kıblesi birdir. Bu birlikler vahdet ve tevhidi, vifak ve ittifakı, muhabbet ve uhuvveti iktiza etmektedir.³⁷ Bu birlik rabîtalarını bırakıp etnisiteyi ön plana çıkarmak,

"الْإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصَبِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ لَا فَرْقَ بَيْنَ عَبْدٍ خَبِيثٍ وَسَيِّدٍ مُرْتَضًى إِذَا اسْلَمْنَا"

³³ Nursî, Sözlür, s. 408-409.

³⁴ Nursî, Münâzarât, s. 23.

³⁵ Nursî, Mektûbat, s. 263.

³⁶ Nursî, Lem'alar, s. 26.

³⁷ Bkz. Nursî, Mektûbat, s. 264.

İslamiyet cahiliye asabiyetlerini (ırkçılığı) ortadan kaldırmıştır. İslam'a girdikten sonra Habeşli bir köle ile Kureyşli bir efendi arasında fark yoktur³⁸ fermanına aykırıdır. Nitekim; *"Rabıta-i diniye yerine rabıta-i milliye ikame edilmez; edilse adalet edilmez, hakkaniyet gider."*³⁹

b. Genelde Bütün İnsanlar Arasında Dostane Bir Rabıta Mevcuttur

Müslümanlar arasındaki en kuvvetli bağ din kardeşliğinden gelen bağdır. Fakat bu durum, gayrimüslimlere düşman olmayı gerektirmemektedir. Yani insanları birleştiren başka rabıtalarda mevcuttur. Aynı köyde, aynı şehirde, aynı ülkede yaşamak, aynı devlet erkinin yönetimi altında bulunmak hatta aynı taburda askerlik yapmak vb. şeyler bile insanların birbirine yakınlık duyma sebebidir.

Bedüzzaman bu hakikate; *"Evet inkâr edemezsin ki: Sen bir adamla beraber bir taburda bulunmakla, o adama karşı dostane bir rabıta anlarsın; ve bir kumandanın emri altında beraber bulunduğunuzdan arkadaşane bir alâka telakki edersin. Ve bir memlekette beraber bulunmakla uhuvvetkârane bir münasebet hissedersin"*⁴⁰ ve *"Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir.. ona kadar bir bir"*⁴¹ ifadelerinde dikkatimizi çeker.

Örneğin İstanbullu bir esnaf için, İstanbul'da doğup büyüyen ve Türkçe konuşan bir Rum esnaf ile Türkiye'yi hiç görmemiş Atinalı bir Rum esnafın aynı şeyi ifade etmesi mümkün değildir. Gayrimüslim de olsa İstanbullu Rum'u, diğer İstanbullularla ve Anadolu'da yaşayan insanlarla birleştiren ortak kültürel kodları bulunmaktadır.

Bu sebepledir ki, Hikmet-i Kur'âniye Hikmet-i Felsefe'nin aksine olarak; Cemaatlerin rabıtalarında; unsuriyet, milliyet yerine; *"rabıta-i dinî ve sınıfî ve vatanî"* kabul eder.⁴² Yani ırkçılık yerine,

³⁸ Bu ifade Hz. Peygamber'in (s.a.v.) birkaç ayrı hadisinin, rivayet-i bi'l-mâna tarzında beraberce zikredilmiş şeklidir. (Ayrıntı için bkz. Badıllı, *Risale-i Nur'un Kudsî Kaynakları*, s. 473-474.)

³⁹ Nursî, *Mektûbat*, s. 55.

⁴⁰ A. g. e., s. 263.

⁴¹ A. g. e., s. 264.

⁴² Nursî, *Sözler*, s. 133.

din aynı olmasa dahi, sınıf ve vatan birliğini irtibat vasıtası kılar. *"Bunun şe'ni samimî uhuvvet (kardeşlik) ve müsalemet (karşılıklı barış içinde yaşama) ve haricin tecavüzüne karşı, yalnız tedafü'dür (savunma, müdafaa)."*⁴³

Aynı mantıkla ölçeği büyüttüğümüz zaman, yeryüzünde yaşayan bütün diğer insanlarla dostane bir irtibatımız mevcuttur. Mademki, *"İnsan, kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır"*⁴⁴ bu alakadarlığın ilk basamağı, aynı babanın çocukları olduğumuz diğer insanlarla ilgili olmalıdır. Bu alakadarlıktandır ki hiç birimiz, örneğin dünyanın uzak bir köşesinde, binlerce insanın ölümüne neden olan bir depremde memnuniyet duymayız. Aynı dini, aynı dili, aynı bölgeyi, aynı ülkeyi ve aynı kültürü paylaşmadığımız halde; Allah'ın kulları ve aynı babanın çocukları olduğumuz için hayatını kaybeden insanlar için üzüntü duyarız.

c. Allah'ın Mülkü, Mahlûku ve Sanatı Olma Açısından Bütün Kâinat Kardeşir

Bütün kâinat Allah'ın mülkü, sanatı ve mahlûkudur. İnsanın, bu kâinatın bir parçası olarak, bütün varlık âlemi ile birlikte Allah'a intisabı mevcuttur. Bu nisbet ve bağlantıyı hissetmek, bütün yaratılmışları kendine kardeş ve dost görebilmek, ancak iman ile mümkün olabilmektedir. Bedüzzaman çeşitli vesilelerle, değişik eserlerinde konuyu ele alır. Kendi hissiyatını şu şekilde ifade eder:

*"İşte imanın şuuruyla ve iman rabıtasıyla, arz ve semavat san'atkârına intisab noktasında gökleri yıldızlarla, zemini çiçekler ve güzel mahlûklarla yapan, süslendiren ve böyle her bir san'atta yüzer mu'cize gösteren bir san'atkârın eser-i san'atı ve böyle hadsiz hârikalı bir ustanın yapılışı olmak, ne kadar antika ve kıymetdar ve şuuru varsa ne kadar iftihar eder ve şereflenir diye uzaktan hissettim."*⁴⁵

⁴³ Nursî, Mektûbat, s. 474.

⁴⁴ Nursî, Sözler, s. 319.

⁴⁵ Nursî, Şu'ûlâr, s. 70.

İman şuurunun, bütün eşya arasında hakiki bir uhuvvet ve irtibatı tesis ettiğini, küfür nazarının ise tam tersi bir etki ile insanı varlık bütünlüğünden koparıp adeta düşman ettiğini;

“Arkadaş! İman bütün eşya arasında hakikî bir uhuvveti, irtibatı, ittisali ve ittihad rabitalarını tesis eder. Küfür ise, bürudet gibi bütün eşyayı birbirinden ayrı gösterir ve birbirine ecnebi nazarıyla baktırır. Bunun içindir ki, mü'minin ruhunda adavet, kin, vahşet yoktur. En büyük bir düşmanı ile bir nevi kardeşliği vardır. Kâfirin ruhunda hırs, adavet olduğu gibi nefsinin iltizam ve nefsinin itimadı vardır.”⁴⁶

“İnsan, şu mevcudattan kendisine düşman ve ecnebi tevehhüm ettiği veya ölümler, yetimler gibi hayatsız, perişan vehmettiği şeyleri nur-u iman, ahab ve kardeş sıfatıyla gösterir ve hayatdar tesbihhan (tesbih eden) şeklinde irae eder. Yani gaflet ile bakan adam, âlemin mevcudatını düşman gibi muzır telakki ederek tevahhuş eder. Ve eşyayı ecnebiler gibi görür. Çünkü dalalet nazarında mazi ve istikbal zamanlarındaki eşya arasında uhuvvet, kardeşlik rabitası, bağlanışı yoktur. Ancak zaman-ı halde eşya arasında küçük, cüz'î bir alâka olur. Binaenaleyh ehl-i dalaletin yekdiğeri-ne olan uhuvvetleri, binler senelik uzun bir zamanda bir dakika kadardır. Ve keza iman nazarı bütün ecrâmı hayatdar, birbirine ünsiyetli olduklarını görüyor. Ve her bir cirmin lisan-ı haliyle Hâlık'ının tesbihatını yapmakta olduğunu da gösteriyor. İşte bu itibarla bütün ecrâmın kendilerine göre bir nevi hayat ve ruhları vardır. Binaenaleyh imanın şu görüşüne nazaran o ecrâmda dehşet, vahşet yoktur. Ünsiyet ve muhabbet vardır. Dalalet nazarı, matlublarını tahsil etmekten âciz olan insanların sahibsiz, hâmisiz olduklarını telakki eder ve hüzn, keder, aczlerinden dolayı ağlayan yetimler gibi zanneder. İman nazarı ise, canlı mahlûkata, ağlar yetimler gibi değil, ancak mükellef memur, muvazzaf zâkir ve tesbihhan ibad sıfatıyla bakar.”⁴⁷

ifadeleriyle izah eden Bedüzzaman'a göre, iman bütün mahlûkatı insana dost, ahab ve akraba yaparken; küfür ecnebi ve düşman haline getirmektedir.⁴⁸ O, Allah'a iman şuuru ile insanın bütün

⁴⁶ Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, s. 69.

⁴⁷ Nursî, *Şu'âlar*, s. 757.

⁴⁸ Bkz. Nursî, *Sözler*, s. 16.

mevcudatı, kendi varlığınıymuş gibi hissetmesinin bile mümkün olduğunu belirterek şöyle der:

*"Hem o şuur-u imaniyle ve intisab ve münasebet ile umum mevcudata bir alâka, bir nevi ittisal peyda olur. Ve o halde, ikinci derecede vücud-u şahsisinden başka hadsiz bir vücud, o şuur-u imanî ve intisab ve münasebet ve alâka ve ittisal cihetinde güya onun bir nevi varlığıdır gibi var olur; varlığa karşı fitrî aşk teskin edilir."*⁴⁹

Bedîüzzaman'ın, Lemaât risalesinde kullandığı "Kâinat kardeşler" tabiri, aynı Rabbin terbiyesi altında olan canlı cansız bütün varlıkların, Allah'ın emri ve kudreti karşısında nasıl tek bir kardeşlik durumu sergilediklerinin ifadesidir:

*"Dinle, havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zembere, denizdeki gamgama, raadlardaki rakraka, taşlardaki tiktika birer manidar nevaz... Terennümat-ı hava, naarat-ı ra'diye, nağamat-ı emvac, birer zikr-i azamet. Yağmurun hezecâtı, kuşların seceâtı birer tesbih-i rahmet, hakikate bir mecaz. Eşyada olan asvat, birer savt-ı vücuddur: Ben de varım derler. O kâinat-ı sâkit, birden söze başlıyor: "Bizi camid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!" Tuyurları söylettirir ya bir lezzet-i nimet, ya bir nüzul-ü rahmet. Aynı ayrı seslerle, küçük âğâzlarıyla rahmeti alkışlarlar, nimet üstünde iner, şükür ile eder pervaz. Remzen onlar derler: "Ey kâinat kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz: Şefkatle perverdeyiz, hâlimizden memnunuz. Sivri dimdikleriyle fezaya saçıyorlar birer âvâz-ı pür-nâz. Güya bütün kâinat ulvî bir musikîdir, iman nuru iştir ezkâr ve tesbihleri. Zira hikmet reddeder tesadüf vücudunu, nizam ise tard eder ittifak-ı evham-sâz."*⁵⁰

Kâmil ve imanlı insana düşen görev ise, hallerinden adeta birbirinin kardeşi oldukları ve kendilerini gayr-i şuurî kardeş hissettikleri anlaşılan varlık âlemine uyum sağlamaya çalışmak olacaktır.

⁴⁹ Nursî, Şu'âlar, s. 62.

⁵⁰ Nursî, Sözler, s. 743-744; Kastamonu Lahikası, s. 169.

Hamîyet-i Diniye ile Hamîyet-i Milliye'nin Kıyası

Badîüzzaman hürriyet ilanının başlarında, şark vilayetlerini temsilen Sultan V. Mehmet Reşad'ın Rumeli'ye seyahatine refakat eder. Tren yolculuğu esnasında, ırkçılık ve milliyet duygusunun din duygusu önüne geçmemesi gerektiğini uzun bir misalle anlatır. Eski eserlerinde, bu misalde yer verdiği "Rüstem-i İranî"nin Kürt olduğunu vurgulayarak, "Kürt dahi kahraman"⁵¹ demesi de kanaatimizce üzerinde düşünülmesi gereken noktalardan biridir:

Ey bu hamîyet-i diniye ve milliyeden hangisine daha ziyade ehemmiyet vermek lâzım geldiğini soran, bu şimendifer denilen medrese-i seyyarede ders arkadaşlarım! Ve şimdi zamanın şimendiferinde istikbal tarafına bizimle beraber giden bütün mektebli-ler! Size de derim ki: *"Hamîyet-i diniye ve İslâmiyet milliyeti, Türk ve Arab içinde tamamıyla mezc olmuş ve kabil-i tefrik olamaz bir hale gelmiş. Hamîyet-i İslâmiye, en kuvvetli ve metin ve arştan gelmiş bir zincir-i nuranîdir. Kırılmaz ve kopmaz bir urvetü'l-vüskadır. Tahrib edilmez, mağlub olmaz bir kudsî kal'adır"* dediğim vakit o iki münevver mekteb muallimleri bana dediler: *"Delilin nedir? Bu büyük davaya büyük bir hüccet ve gayet kuvvetli bir delil lâzım. Delil nedir?"*⁵²

Birden şimendiferimiz tünelden çıktı. Biz de başımızı çıkardık, pencereden baktık. Altı yaşına girmemiş bir çocuğu şimendiferin tam geçeceği yolun yanında durmuş gördük. O iki muallim arkadaşlarıma dedim: İşte bu çocuk lisan-ı haliyle sualimize tam cevap veriyor. Benim bedelime o masum çocuk, bu seyyar medresemizde üstadımız olsun. İşte lisan-ı hali bu gelecek hakikati der:

Bakınız bu dabbetülarz, dehşetli hücum ve gürültüsü ve bağırmasıyla ve tünel deliğinden çıkıp hücum ettiği dakikada, geçeceği yolda bir metre yakınlıkta o çocuk duruyor. O dabbetülarz tehdidiyle ve hücumunun tahakkümü ile bağırarak tehdid ediyor. "Bana rast gelenlerin vay haline" dediği halde o masum yolunda duruyor. Mükemmel bir hürriyet ve hârîka bir cesaret ve kahramanlıkla beş para onun tehdidine ehemmiyet vermiyor. Bu dabbetülarzın hücu-

⁵¹ Nursî, *Âsar-ı Bedîyye*, s. 759.

⁵² Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 65.

munu istihfaf ediyor ve kahramancılığıyla diyor: "Ey şimendifer! Sen ra'd ve gök gürültüsü gibi bağırmanla beni korkutamazsın."⁵³

Sebat ve metanetinin lisan-ı haliyle güya der: "Ey şimendifer! Sen bir nizamın esirisin. Senin gem'in, senin dizginin, seni gezdirenin elindedir. Senin bana tecavüz etmen haddin değil. Beni istibdadın altına alamazsın. Haydi yolunda git, kumandanının izniyle yolundan geç."

İşte ey bu şimendiferdeki arkadaşlarım ve elli sene sonra fenlere çalışan kardeşlerim! Bu masum çocuğun yerinde Rüstem-i İranî ve Herkül-ü Yunanî o acib kahramanlıklarıyla beraber tayy-ı zaman ederek, o çocuk yerinde burada bulunduklarını farz ediniz. Onların zamanında şimendifer olmadığı için, elbette şimendiferin bir intizam ile hareket ettiğine bir itikadları olmayacak. Birden bu tünel deliğinden, başında ateş, nefesi gök gürültüsü gibi, gözlerinde elektrik berkleri olduğu halde birden çıkan şimendiferin dehşetli tehdid hücumuyla Rüstem ve Herkül tarafına koşmasına karşı o iki kahraman ne kadar korkacaklar, ne kadar kaçacaklar!.. O hârika cesaretleriyle bin metreden fazla kaçacaklar. Bakınız nasıl bu dabbe-tülarzın tehdidine karşı hürriyetleri, cesaretleri mahvolur. Kaçmaktan başka çare bulamıyorlar. Çünkü onlar, onun kumandanına ve intizamına itikad etmedikleri için mutî bir merkeb zannetmiyorlar. Belki gayet müdhiş, parçalayıcı, vagon cesametinde yirmi arslanı arkasına takmış bir nevi arslan tevehhüm ederler.⁵⁴

Ey kardeşlerim ve ey elli sene sonra bu Sözleri işiten arkadaşlarım! İşte altı yaşına girmeyen bu çocuğa o iki kahramandan ziyade cesaret ve hürriyet veren ve çok mertebe onların fevkinde bir emniyet ve korkmamak haletini veren, o masumun kalbinde hakikatin bir çekirdeği olan şimendiferin intizamına ve dizgini bir kumandanın elinde bulunduğuna ve cereyanı bir intizam altında ve birisi onu kendi hesabıyla gezdirmesine olan itikadı ve itminanı ve imanıdır. Ve o iki kahramanı gayet korkutan ve vicdanlarını vehme esir eden, onların onun kumandanını bilmemek ve intizamına inanmamak olan cahilane itikadsızlıklarıdır.⁵⁵

⁵³ Nursî, a. g. e., s. 66.

⁵⁴ Nursî, a. g. e., s. 67.

⁵⁵ Nursî, Hutbe-i Şamiye, s. 68.

Bu temsilde, o masum çocuğun imanından gelen kahramanlık gibi, bin senede İslâm taifelerinin birkaç aşiretinin (Türk ve Türkleşmiş milletin) kalbinde yerleşen iman ve itikad cihetiyle, rûy-i zeminde yüz mislinden ziyade devletlere, milletlere karşı imanından gelen bir kahramanlıkla, İslâmiyet ve kemalât-ı maneviyyenin bayrağını Asya ve Afrika'da ve yarı Avrupa'da gezdiren ve "Ölsem şehidim, öldürsem gaziyim" deyip ölümü gülerek karşılamakla beraber, dünyadaki müteselsil düşman hâdisatlara karşı da, hattâ mikroptan kuyruklu yıldızlara kadar beşerin küllî istidadına karşı düşmanlık vaziyetini alan o dehşetli şimendiferlerin tehditlerine karşı, imanın kahramanlığıyla mukabele edip korkmayan; kaza ve kader-i İlahiyeye karşı imanın teslimiyetiyle korkmak, dehşet almak yerinde, hikmet ve ibret ve bir nevi saadet-i dünyeviyeyi kazanan başta Türk ve Arab taifeleri ve bütün Müslüman kabîleleri, o masum çocuk gibi fevkalâde bir manevî kahramanlık gösterdikleri gösteriyor ki, istikbalin hâkim-i mutlakı, âhirette olduğu gibi dünyada da İslâmiyet milliyetidir.⁵⁶

O iki temsilde, o iki acib kahramanın pek acib korku ve telaşlarına ve elemlerine sebep, onların adem-i itikadları ve cehaletleri ve dalaletleri olduğu gibi.. *Risale-i Nur*'un yüzer hüccetlerle isbat ettiği bir hakikati ki, bu risalenin mukaddemesinde bir-iki misali söylenmiş. Mes'ele şudur ki:

Küfür ve dalalet, bütün kâinatı ehl-i dalalete binler müdhiş düşmanlar taifeleri ve silsileleri gösteriyor. Kör kuvvet, serseri tesadüf, sağır tabiat elleriyle, manzume-i şemsiyeden tut, tâ kalbdeki verem mikroplarına kadar binler taife düşmanlar bîçare beşere hücum ettiklerini ve insanın câmi' mahiyeti ve küllî istidadatı ve hadsiz ihtiyacatı ve nihayetsiz arzularına karşı mütemadiyen korku, elem, dehşet ve telaş vermesiyle küfür ve dalalet bir Cehennem zakkumu olduğunu ve bu dünyada da sahibini bir Cehennem içine koyduğunu.. din ve imandan hariç binler fen ve terakkiyat-ı beşeriye o Rüstem ve Herkül'ün kahramanlıkları gibi beş para fayda verme-

⁵⁶ A. g. e., s. 69.

diğini.. Yalnız ibtal-i his nev'inden muvakkaten o elîm korkuları hissetmemek için sefahet ve sarhoşlukla şırınga ediyor.⁵⁷

İşte iman ve küfrün müvazenesi âhirette Cennet ve Cehennem gibi meyveleri ve neticeleri verdiği gibi; dünyada da iman bir manevî Cenneti temin ve ölümü bir terhis tezkeresine çevirmesini ve küfür dünyada dahi bir manevî Cehennem ve hakikî saadet-i beşeriye mahvetmesi ve ölümü bir i'dam-ı ebedî mahiyetine getirmesini, kat'î ve his ve şuhuda istinad eden *Risale-i Nur*'un yüzer hüccetlerine havale edip kısa kesiyoruz.

Bu temsilin hakikatini görmek isterseniz başınızı kaldırınız, bu kâinata bakınız. Ne kadar şimendifer mısillü balon, otomobil, tayyare, berriye ve bahriye gemiler.. Karada, denizde, havada kudret-i ezeliyenin nizam ve hikmetle halk ettiği yıldızların kürelerine ve kâinat ecrasına ve hâdisatın silsilelerine ve müteselsil vakıatlarına bakınız.

Hem âlem-i şehadette ve cismanî kâinatta bunların vücudu gibi, âlem-i ruhanî ve maneviyatta kudret-i ezeliyenin daha acib müteselsil nazireleri var olduğunu aklı bulan tasdik eder, gözü bulan çoğunu görebilir.⁵⁸

İşte kâinat içinde maddî ve manevî bütün bu silsileler, imansız ehl-i dalalete hücum ediyor, tehdid ediyor, korku veriyor, kuvve-i maneviyesini zîr ü zeber ediyor. Ehl-i imana değil tehdid ve korkutmak belki sevinç ve saadet, ünsiyet ve ümid ve kuvvet veriyor. Çünkü ehl-i iman, iman ile görüyor ki, o hadsiz silsileleri, maddî ve manevî şimendiferleri, seyyar kâinatları mükemmel intizam ve hikmet dairesinde birer vazifeye sevk eden bir Sâni'-i Hakîm onları çalıştırıyor. Zerre miktar vazifelerinde şaşırıyorlar, birbirine tecavüz edemiyorlar. Ve kâinattaki kemalât-ı san'ata ve tecelliyat-ı cemaliyeye mazhar olduklarını görüp kuvve-i maneviyeyi tamamıyla eline verip, saadet-i ebediyenin bir nümunesini iman gösteriyor.

İşte ehl-i dalaletin imansızlıktan gelen dehşetli elemlerine ve korkularına karşı hiçbir şey, hiçbir fen, hiçbir terakkiyat-ı beşeriye

⁵⁷ A. g. e., s. 70.

⁵⁸ A. g. e., s. 71.

buna karşı bir teselli veremez, kuvve-i maneviyeyi temin edemez. Cesareti zîr ü zeber olur. Fakat muvakkat gaflet perde çeker, aldatır.

Ehl-i iman, iman cihetiyle değil korkmak ve kuvve-i maneviyesi kırılmak, belki o temsildeki masum çocuk gibi fevkalâde bir kuvvet-i maneviye ve bir metanetle ve imandaki hakikatla onlara bakıyor. Bir Sâni'-i Hakîm'in hikmet dairesinde tedbir ve idaresini müşahade eder, evham ve korkulardan kurtulur. "Sâni'-i Hakîm'in emri ve izni olmadan bu seyyar kâinatlar hareket edemezler, ilişemezler." deyip anlar. Kemal-i emniyetle hayat-ı dünyeviyesinde de derecesine göre saadete mazhar olur. Kimin kalbinde imandan ve din-i haktan gelen bu hakikat çekirdeği -vicdanındabulunmazsa ve nokta-i istinadı olmazsa, bilbedahe temsildeki Rüstem ve Herkül'ün cesaretleri ve kahramanlıkları kırıldığı gibi, onun cesareti ve kuvve-i maneviyesi müzmahil olur ve vicdanı tefessüh eder. Ve kâinatın hâdisatına esir olur. Her şeye karşı korkak bir dilenci hükmüne düşer. İmanın bu sırr-ı hakikatını ve dalaletin de bu dehşetli şekavet-i dünyeviyesini *Risale-i Nur* yüzer kat'î hüccetlerle isbat ettiğine binaen, bu pek uzun hakikatı kısa kesiyoruz.⁵⁹

Sonuç

Bediüzzaman'a göre, özgürlüğün yolu, hadisin ifadesiyle "diğer Müslümanların elinden ve dilinden salım kaldığı"⁶⁰ Müslümanlar topluluğunun ortaya çıkaracağı özgürlüktür. Yani özgürlük öncelikle enfüsi âlemde, ruhta ve bireyin iç dünyasında başlar. Allah'a kul olan birey başka hiçbir şeye kulluk etmez ve edemez, dolayısıyla Özgürleşir. Özgürlüğünün, başka insanların özgürlüğüyle sınırlı olduğunu bilir.

Eğer zahiren özgürleşip, mala, makama, heykele, postere, pankarta, karanlık ideolojilere tapılacaksa; bir kısım Kürtler kendileri gibi düşünmeyen diğer Kürtleri ve sair etnik unsurları; etnik ve ideolojik olarak dışlayacaklarsa, bu özgürlük *Münâzarât*'ın öngördüğü bir özgürlük değil, ancak sun'î ve ismi bir özgürlük olabilir

⁵⁹ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 72.

⁶⁰ Buhârî, *Kitabu'l-İman*, 3; Müslim, *Kitabu'l-İman*, 14.

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri dayatılan siyasi ve resmî ideolojilerin, maalesef Anadolu'da yaşamakta olan dindar Müslümanların dinlerinden uzaklaşmalarına sebep olduğu, yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla şu gün itibarıyla ne Türkler ne de Kürtlerin, hürriyetin/özgürlüğün, *Münâzarât*'ta analiz edilen Müslümanca algılanma tarzını yakalayabildiklerini söylemek pek de mümkün görünmemektedir.

Oysaki iç âleminde hür olmayan; sadece Allah'a kul olmayan; özgürleşmeye çalışırken, diğer insanların ve masumların göreceği her türlü zararı hoş gören; adeta onların ceset ve ruhlarını çiğneyerek özgürleşmeye çalışan hiçbir toplum hakiki anlamda özgürleşemez. Resmî ve sûrî bir özgürlük kazansa bile rûhen ve zihnen bir esaretten diğerine sürüklenmiş olur.

Bedüzzaman, "hürriyet ateştir" diyenlere karşı, Hürriyet Allah'ın atıyyesidir, çünkü İmanın bir gereğidir⁶¹ demiştir. Kâmil imanı kazanmış bir kimse sadece Allah'a secde ve inkiyad eder. Başka hiçbir gücün önünde boyun eğmez ve özgürleşir. Yine imanından gelen merhamet ve denge gereği ne hakkını yedirir ne de başkasına haksızlık eder. Kürtler, İslamiyetle yoğrulmuş en kadîm milletlerden biri olduğuna göre, özgürlükle ilgili ne tür bir talepleri olursa olsun, bunun ilk şartı, tahkiki iman olmalıdır. Şiddete şiddetle karşılık vermek

Bedüzzaman'ın asla benimsemediği bir metottur. Hayatı boyunca kendisine işkence ve eziyet edenlere bile misliyle karşılık vermemiş ve bazen *Risale-i Nur*'dan istifade edip imanlarını kurtarmaları şartıyla bazen de ileri herhangi bir şart sürmeden onlara hakkını helal etmiştir.⁶² Talebelerine ve takipçilerine vefatından önce verdiği en son dersin ilk cümlesi: "Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir. Menfî hareket değildir. Rıza-yı İlahîye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmaktır, vazife-i İlahiyeye karışmamaktır.

⁶¹ Bkz. Nursî, *Münâzarât*, s. 23.

⁶² Bkz. Nursî, *Şu'âlar*, s. 372, 393, 465; *Emirdağ Lahikası I*, s. 31, 272; *Emirdağ Lahikası II*, s. 200, 238, 239.

Bizler asayişî muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz"⁶³ şeklindedir.

Dünyanın globalize olduğu 21. yüzyılda, yönetim şekilleri, yönetme biçimleri, yönetici konumundaki insanlar yani hükümetler, hatta ülke sınırları bile değişebilmektedir. Öte yandan gelinen noktada, Türkiye’de yaşayan Kürt vatandaşlara tarihsel süreç içinde çeşitli haksızlıkların yapıldığını Cumhurbaşkanı düzeyinde devlet ve diğer hükümet yetkililerinin kabul ve itiraf ettiği görülmektedir.

Bedüzzaman ise *Münâzarât*’ta, makam münasebetiyle ve özelde Kürtlere, genelde bütün Müslümanlara ve dünya halklarına; yaşadıkları topraklardaki siyasi yönetim biçimlerinin ve Allah’ın arz’ında insanların çizmiş olduğu sun’î ve farazî devlet sınırlarının çok ötesinde bir özgürlük tarifi ve reçetesi sunmaktadır. Bu reçete ise: Her şeyden önce Kâinatın Rabbi’ne tam bir imanla bağlanarak nefsin esaretinden kurtulmayı hedefler. Nefsin istibdadına rûhî ve enfûsî bir başkaldırıyı öngörür. Ona göre bu başkaldırıyı yapamayan kimsenin, gerçek özgürlükten bahsetmesi de mümkün olmayacaktır.

Öneriler

a. Kürtler için büyük öneme sahip Bedüzzaman Said Nursî’nin yeterince tanınmadığı ve fikirlerinin şimdiye kadar tam anlamıyla ve analitik bir gözle incelenmediği anlaşılmaktadır.

b. Hem Bedüzzaman, hem de onun eserleri; özellikle de *Münâzarât*, Kürt vatandaşlara tanıtılmalı, daha geniş platformlarda tartışılmalı ve üzerinde düşünülmelidir.

c. Irkçılık ve şovenizmin bu kadar yoğun bir şekilde damarlara işlediği bir zamanda; Bedüzzaman’ın etnisiteyi değil, Müslümanca bir mantık ve muhakemeyi ön plana çıkaran bu ve benzeri eserleri, Türkiye halkları ve Kürt meselesi için bir yol haritası olmalıdır.

⁶³ Nursî, *Emirdağ Lahikası II*, s. 241.

d. Tarihsel süreçte uygulanan ırkçı politikalar değiştirilmeli, etnik aidiyet sebebiyle kimse haksızlığa uğratılmamalıdır. Haksızlığa uğradığı kanaatini taşıyan kişi, grup, toplum ve milletler de, başkalarını haksızlık ve zulme uğratma hakkını kendilerinde görmemelidir. Nitekim haksızlığı başka bir haksızlıkla düzeltmeye çalışmak meselenin doğasıyla çelişki oluşturacaktır.

Dolayısıyla, hiçbir insan ve topluma yapılmaması gerektiği gibi, ne Kürtlere haksızlık yapılmalı ne de Kürtler kimseye haksızlık yapmalıdır.

e. Eskiden beri dindarlıklarıyla ön plana çıkan Anadolu halkı ve özellikle Kürtler, dini hassasiyetlerinin dejenere edilmesine ve törpülenmesine izin vermemelidir. Çünkü Türklerle Kürtleri birbirine bağlayacak ve bu toprakları iki Müslüman millet açısından yaşanılır kılacak yegâne rabıta İslâmiyettir.

f. Hâkim etnik unsurun ve devlet erkinin etnik azınlıkları ezerek zulme alet olmamaları, ezilenlerin ise maruz kaldıkları zulümden kurtulmalarının tek yolu ve ilk basamağı: Her iki tarafı oluşturan bütün fertler için geçerli ve gerekli olmak üzere; şeytana ve nefse karşı, ruh ve kalp dağlarında yapılacak enfüsî savaştır.

Bu mânevi savaş kaybedilerek kazanılacak olan maddî savaşların, ne dünya ne de âhiret boyutuyla kimseye rahat ve huzur getiremeyeceği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm

Badıllı, Abdülkadir, *Risale-i Nûr'un Kudsî Kaynakları*, Envar Neş., İstanbul 2007.

_____, *Mufasssal Tarihçe-I Hayat, I-III*.

Buhârî, Ebû Abdullah İsmail b. İbrahim el-Cu'fî (256/870), *Sahihu'l-Buhârî*, (I-V) Dâru İbn Kesîr/ el-Yemame, Şam-Beyrut, 1410/1990.

Nursî, Bedîüzzaman Said, *Münâzarât*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Âsâr-ı Bedîiyye*, Neşreden: Abdülkadir Badıllı, İttihad yayıncılık, İstanbul 1999.

_____, *Sözler*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Mektûbat*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Lem'alar*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Şu'âlar*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Mesnevî-i Nuriye*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Kastamonu Lahikası*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Emirdağ Lahikası*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Hutbe-i Şamiye*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Divan-ı Harb-i Örfi*, Envar Neş., İstanbul 1992.

_____, *Muhakemat*, Envar Neş., İst. 1992.

Şahiner, Necmeddin, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bedüzzaman Said Nursî*, Nesil Ya.y, İstanbul 1999.